

Oxögat

nr 1
mars 2018

MEDLEMSBLAD • FÖRENINGEN VADSTENA-AKADEMIENS VÄNNER

NARVABALETTEN

Twänne Medici gör Grottesque entrée

Musiken till *Narvabaletten* från 1701, huvudnumret i sommarens produktion *Solen och Nordstjärnan*, var till stor del länge försvunnen liksom de flesta notationer om dansen. Nu kan den i stora drag rekonstrueras efter forskaren Per Axelssons märkliga fynd i den så kallade Dübensamlingen, en guldgruva av musikalier. Koreografen och regissören Karin Modigh skriver om hovteatern under Karl XII och om sitt arbete med att både återskapa och skapa en unik fransk-svensk barockbalett. Nils Spangenberg ger musikhistorisk bakgrund.

I slutet på augusti 1699 begav sig en teatertrupp från Metz i nordöstra Frankrike för att via Amsterdam ta sjövägen till Stockholm. Kärntruppen bestod av tolv skådespelare, en koreograf/dansare och en dekoratör. Dessutom hade ytterligare tre dansare, fyra sångare och fem violinister/oboister engagerats, allt på uppdrag av den svenske ambassadören Daniel Cronström i Paris. Planen att engagera en trupp för att spela franska klassiska dramer vid det svenska hovet hade efter nästan ett år av diskussioner mellan överintendenten Nicodemus Tessin d.y., kungen Karl XII och ambassadören utmynnats i något mer ambitiöst. Cronström ifrågasatte hovets kunskaper i franska och föreslog, i enlighet med tidens franska mode,

att blanda in dans och musik, eftersom det skulle göra det lättare att kommunicera och underhålla.

Teatertruppen *Les Rosidors*, under ledning av Claude Guillemois du Chesnay, Sieur de Rosidor, förband sig att spela två gånger i veckan på teatern i Kungshuset (Wrangelska palatset). Repertoaren skulle beslutas av kungen och förmedlas av Tessin. Skådespelarna skulle ha egna scenkostymer och framträda tillsammans med dansarna, sångarna och violinisterna, då teaterstyckena innehöll divertissement. Kungen förband sig att tillhandahålla ljus och dekor och ett vackert bollhus i Stockholms innerstad¹, där de med ensamrätt skulle få spela "på dörren" (mot entréavgift) fyra gånger i veckan.

Samma dag som truppen kom till Stockholm, den 23 oktober 1699, gav de *Le Mariage Forcé* (Det påtvingade giftermålet) av Molière, inledd med en opera-ouvertyr. Föreställningen blev en succé och under de första åren rönt truppen stora framgångar. Spellistan höll jämna steg med repertoaren i Frankrike. Där ingick prologer och akter ur operor av Lully och Destouches, operabaletter av Campra, klassiska franska dramer och kortare komedier av Corneille, Racine, Pradon, Regnard och Molière.

Inför satsningen på barockdans i Vadstena dök *Narvabaletten* (1701) tidigt upp i mitt huvud. Jag kände väl till Per Axelssons fascinerande upptäckt i Dübensamlingen av Desfontaines dansmusik till *Narvabaletten* men visste inte mycket om verkets kulturella sammanhang och ännu mindre om koreografin. Librettot innehåller regianvisningar som: "Twänne Medici klädde uti Swart begynna en

¹ Stora Bollhuset vid Slottsbacken.

FOTO: PER AXELSSON

Spanska scenen i *Le Ballet des Nations*, övning på Vadstena slott sommaren 2017.

Solen och Nordstjärnan

Prolog ur *Le Désespoir de Tirsis* (1688)
Kompositör: Jean Desfontaines
Librettist: Anonym

Le Ballet des Nations ur *Le Bourgeois Gentilhomme* (1670)
Kompositör: Jean-Baptiste Lully
Librettist: Molière (Jean-Baptiste Poquelin)

Ballet meslé de chants heroïques, även kallad *Narvabaletten* (1701)
Kompositör: Anders von Düben, Jean Desfontaines, Jean-Baptiste Lully
Librettist: François de la Traverse, sieur de Sévigny

Grottesque entrée, kännandes på Pullsen och med åtskillige åbyrder utleta Carnavalsens Siukdom.”

Dansnotation saknas dock helt från den rosadorska perioden och därför finns ingen information om de exakta rörelserna. Vem gjorde koreografin? Vem dansade? Vilken skolning hade dansarna och sångarna? Vad hade de på sig? Hur såg teatern ut? Med hjälp av den Parisbaserade dramaturgen Laura Naudeix har jag efter hand fått svar på de flesta frågorna.

Det är inspirerande att för svensk publik få sätta upp en konstform som jag brinner för. Långt före Wagner möter vi här idén om allkonstverket i full kraft, om än med en lättsammare ton och i en mindre skala. Det är också värdefullt att kunna ge yngre sångare, dansare och musiker erfarenhet av ett sammanhang där det ställs höga krav på lyhördhet för varandras uttryck.

Föreställningen kan även vidga bilden av tidens kulturliv. Karl XII är inte i första hand känd för stort kulturintresse, men av forskningsmaterialet framgår att kungen personligen engagerade sig i teatertruppens arbete. Dagen före varje föreställning fick han pjäsen uppläst för sig

även när han låg i fält.

Ett verk på Rosidorernas repertoarlista som gjorde mig särskilt glad var *Le Bourgeois Gentilhomme* (Borgaren som adelsman) av Molière, spelad med alla ”agrément” (divertissement), exempelvis den avslutande *Le Ballet des Nations* (Nationernas balett). Det är en typisk commedia dell’arte-inspirerad föreställning som blandar sång med dans och driver med spanjorer, italienare och fransmän.

Som koreograf får jag möjlighet både att arbeta med dansnotationer från tiden och att skapa eget. Barockens rörelsetekniker är närvarande i båda fallen. De är mitt koreografiska modersmål, ett språk som jag hoppas ger publiken en fördjupad förståelse av verket och nya färger på paletten åt de medverkande.

Paris i januari 2018, mitt i den konstnärliga processen.

KARIN MODIGH

Dansare och koreograf, utbildad och bosatt i Frankrike, samt ledare för Nordic Baroque Dancers.

WEBB, FACEBOOK OCH OXÖGA

Kära akademivänner!

Styrelsen som valdes vid årsmötet 2017 har under hösten haft två möten och hittills under våren ett möte. I vårt arbete har vi i huvudsak fokuserat på tre ting, att producera en medlemstidning av hög kvalitet, att skapa en webbplats och en Facebooksida för föreningen, samt att arbeta med medlemsförteckningen och ekonomin. Det senare resulterade bland annat i ett utskick till medlemmar som inte betalt avgift för 2017. Det utskicket ledde till ett tämligen gott gensvar, men innebar även att vi tappade några medlemmar som inte betalt på flera år. Dessvärre gick utskicket också till en del ständiga medlemmar, vilket vi ber om ursäkt för, men det gjorde också att vi genom mejl och telefonsamtal fick kontakt med många av våra entusiastiska och trevliga medlemmar.

Vi har också rekryterat nya medlemmar genom den folder som spreds med förra numret av OXÖGAT och nu är det också möjligt att anmäla sig till föreningen genom ett formulär direkt på den nya webbplatsen. Vi har påbörjat arbetet med en sponsorspool som ska ersätta det tidigare medlemskapet för företag. Projektet är i sin linda men verkar hittills lovande och vår förhoppning är att det kommer att stärka föreningens ekonomi.

Webbplatsen ersätter den som tidigare fanns på Vadstena-Akademiens sida, men vi länkar förstås till varandra så skillnaden består bara i att vi självständigt kan hantera vår sida.

Glöm inte att betala medlemsavgiften. Glöm inte att anmäla dig till vår operaresa och boka in datumet för årsmötet – den 29 juli!

Jag ser fram mot ett nytt spännande verksamhetsår!

HANS LUNDGREN, ordförande

Vännerna på webben!

Nu har vänföreningen en egen webbplats med adressen www.vadstenaakademiensvanforening.se. Den kommer successivt att byggas ut under våren. Den viktigaste funktionen just nu är att man kan söka medlemskap i vår förening direkt på sidan. Så nu kan du mejla dina vänner och uppmana dem att anmäla sig där.

Dessutom har vi en nyöppnad sida på Facebook. Notera också att Sång- och pianoakademiens program finns på hemsidan. Det kan förstås slås ihop med andra aktiviteter och akademiens program. www.vadstenaakademiensvanner.se/aktuellt/

Medlemsavgiften för 2018!

Som medlem får du föreningsbladet OXÖGAT, gratis biljett till genrepet av årets föreställning, möjlighet till förköp av biljetter till föreställningar och konserter.

Härtill anordnas en lunch eller middag i samband med årsmötet och i år även en operaresa.

Avgift: Enskild medlem 300 kr/år, par 500 kr/år. Ständig medlem 3 000 kr, par 5 000 kr. Företag: 5 000 kr/år (fråga efter sponsorpaket).

Betalning görs till bg 294-4569 eller Swish 123 129 3000. Sista inbetalningsdag 31/3 för möjlighet att få biljett till genrepet! På samma konto tar vi tacksamt emot bidrag till Vadstena-Akademiens verksamhet, stipendier och bidrag till Ingrid Maria Rappes fond.

Glöm ej att ange namn, adress, e-post och vad inbetalningen avser. Adressändring anmäls direkt till medlemsansvarig.

Utebliven betalning leder till att medlemskapet upphör.

Den som har goda ögon kan här urskilja den dans (chaconne) som Anders Düben skrev för läkarnas "Grottesque entrée".

NARVABALETTEN

Fyndet i Dübensamlingen

När Hedvig Eleonora hösten 1654 anlände till Stockholm för att giftas bort med Karl X Gustav var hovmusiken i ett bedrövt skick. De flesta av de franska och italienska sångare och musiker som drottning Kristina hade rekryterat för att komplettera det svensk-tyska hovkapellet hade lämnat Sverige i samband med Kristinas abdikation, och kvar var endast ett tiotal sångare och musiker, kanske inte de allra vassaste.

Standarden och antalet höjdes inte förrän man anställt Gustav Düben den äldre som kapellmästare. Det finns skäl att anta att Hedvig Eleonora hade minst ett finger med i denna uppgradering, eftersom hon växt upp i en miljö där det lades mycket stor vikt vid musikalisk fostran. Düben var en aktiv och omtyckt hovkapellmästare som såg till att standarden på hovmusiken höjdes rejält. Han var lärare, organisator, framgångsrik musiker och inte minst musikalsamlare, något som även sonen Anders ivrigt ägnade sig åt när han själv sedermera blev utnämnd till hovkapellmästare efter fadern.

Resultatet av samlarmödorna, den så kallade *Dübensamlingen*, innehåller en stor mängd musik från cirka 1640 till runt 1726 då Anders såg till att samlingen donerades till Uppsala Universitetsbibliotek. Donationen är en av de mest betydelsefulla samlingarna i hela världen av musik från 1600-talet och det tidiga 1700-talet. Den innehåller runt 20 000 notblad och cirka 150 tryckta volymer av musik, huvudsakligen fransk och tysk, som Gustav och Anders samlat under bildningsresor i Europa.

Den så kallade *Narvabaletten* eller *Ballet meslé de chants héroïques*, som kommer att utgöra huvudnumret i vår föreställning på Vadstena slott sommaren 2018, är i högsta grad en "produkt" av denna samling. Baletten — eller operabaletten — tillkom för att fira den svenska segern vid Narva på senhösten år 1700. I februari 1701 skulle

detta högtidlighållas vid hovet med musik och andra spektakler. Nicodemus Tessin den yngre, inflytelserik hovarkitekt, stadsarkitekt och hovmarskalk, stod för idén och låg även bakom det mesta i föreställningen. För sångnumren svarade ingen mindre än Anders Düben som komponerade i en stil som var starkt inspirerad av den franske mästaren

Barockmästaren Jean-Baptiste Lully (1632–1676) hade både direkt och indirekt inflytande över musiken till Narvabaletten.

Jean-Baptiste Lully, ibland rent av imiterade han Lully. Sångnumren och viss annan musik har varit väl identifierade i samlingen men det mesta av instrumentalmusiken och vissa vokala nummer, troddes vara förlorade ...

Till dess att musikforskaren Per Axelsson år 2010 hittade hela musiken gömd och utan titel i den stora Dübensamlingen. Genom ett spännande korsläsande och jämförande fann han att den musiken var lånad från tidigare verk av Lully men framförallt från en fransk pastoral, *Le Désespoir de Tirsis*, av den mycket lite kände tonsättaren Jean Desfontaines (cirka 1658-1752).

Denna musik hade anpassats för den nya kontexten i *Narvabaletten*. Bland annat hade numrens ordning ändrats och nya texter förts in i befintlig musik — det fanns ju inte någon erkänd upphovsrätt på den tiden. Med Per Axelssons upptäckt fanns för första gången möjlighet att rekonstruera verket i dess helhet. Denna rekonstruktion använder vi nu i detta första sceniska framförande efter nyupptäckten.

NILS SPANGENBERG

VD och konstnärlig ledare för Vadstena-Akademien.

MUSIKEN FORTSÄTTER KLINGA I VADSTENA

För tre år sedan var det kris i Vadstenas musikliv. Den musiklinje som på 1970-talet bildats inom folkhögskolan hotades av nedläggning. Skolans styrelse ansåg att undervisningen var för dyr. En räddningsaktion inleddes med Vadstena-Akademien som drivande kraft. Efter drygt två år fick aktionen en lycklig lösning med bildandet av Vadstena Sång och Pianoakademi. "VaSP" är nu inne i sitt första verksamhetsår. OXÖGAT berättar den dramatiska historien.

Efter tre års kalldusch – rivstart för Sång och Pianoakademien

För ganska exakt ett år sedan stod det klart: Det blev ja på vår ansökan om att starta en konst- och kulturutbildning under Myndigheten för yrkeshögskolan med Folkuniversitetet och Vadstena-Akademien som huvudmän. Det var en stor lättnad.

I november 2014 hade vi fått det chockartade beskedet att det fanns planer på att lägga ner Musiklinjen vid folkhögskolan i Vadstena. Den ansågs vara för resurskrävande.

Pedagoger, skolor, institutioner, privatpersoner och inte minst musiklinjealumnerna från Sverige, Danmark, England, Tyskland och Schweiz mobiliserade sig nu för att protestera och poängtera musiklinjens roll i musikvärlden, i Sverige, i regionen, i Vadstena och för den enskilda eleven.

Med hjälp av Åse Berglund som konsult undersökte en arbetsgrupp hur utbildningen skulle kunna överleva. I samarbete med Vadstena-Akademins Nils Spangenberg och andra engagerade personer i regionen klarnade bilden: Vi skulle ansöka om att få starta en konst- och kulturutbildning genom att Folkuniversitetet Stockholm och Vadstena-Akademien gjorde gemensam sak som huvudmän. Det blev ett lyckokast! Trots många kallduschar på vägen lyckades vi med hjälp av modiga och generösa institutioner, kommuner, företag och privatpersoner överleva i väntan på besked.

I januari 2017 beviljades vår ansökan och fick högsta prioritet i det konstnärliga rådet! Och i juni 2018 blev vi statsmedelberättigade. Därmed skulle det i Vadstena fortsatt finnas en eftergymnasial musikutbildning. Den är nu i full gång sedan augusti 2017. Tjugosju nyfikna och alldeles fantastiska elever från Sveriges alla hörn arbetar hårt och stämningen är på topp. Tillsammans formar vi den utbildning som detta första år prövar sina vingar för att kunna utvecklas vidare. Och vi känner ingen tvekan - vingarna bär!

Utöver sitt fokus på romansinterpretation enligt Anders Petersons och Ingrid Haking Raabys koncept innehåller utbildningen allt som behövs för att kunna ta nästa steg: huvudinstrument, bi-instrument, piano/sång, musikteori och gehör, kör, vokalteori, språkuttal, rörelse, musikkommunikation och mycket mer. Självklart förbereds eleverna också för att arbeta på en scen. Det är kort sagt en högskoleförberedande utbildning av hög kvalitet för både pianister och sångare.

Vi ger fortsatt många konserter i skilda format och på olika scener. Gästande danslärare och skådespelare delar med sig av sina kompetenser i bland annat balett, yoga och textlig medvetenhet. Eleverna får göra konsertresor

för att studera verk och samtala med yrkesverksamma musiker.

Vi är bara drygt halvvägs in i det första läsåret, men elevernas halvårsutvärdering och genomförda prov till högre musikutbildning bådade gott för framtiden. Att sedan konsertpubliken ökat är ytterligare ett tecken på att vi är på rätt väg.

Jag kan inte nog innerligt uttrycka min och mina kollegers tacksamhet för det stöd som så många av er har visat oss under den arbetsamma, tre år långa resan sedan det först uppdagades att folkhögskolan tänkte lägga ner musiklinjen. Utan er hade det i dag inte klingat ljuv musik ur Rödortnet. Utan er hade vi aldrig orkat med den enorma press vi levt under.

Varmt välkomna att fortsätta följa oss på vår resa!

ANNA-CARIN STRAND

Utbildningsledare och pedagog vid Vadstena Sång och Pianoakademi www.vadstenasangochpianoakademi.se

En linje mot drömmars mål

I mitten av 1970-talet startade Musiklinjen vid Vadstena folkhögskola. Då folkhögskolans huvudman är Linköpings stift var det naturligt att inriktningen kom att bli tvådelad, en del med kyrkomusik och en mer allmän del med piano och sång.

I maj 1988 gick jag, efter en anställningsintervju på folkhögskolan, via Bjälboättens palats under de höga träden på kyrkogården och in i Klosterkyrkan — och kände att här skulle jag vilja bo och arbeta. Att flytta från Göteborg till Vadstena gav möjlighet till en spännande dialog mellan en lång andlig tradition och vår samtid.

På musiklinjen fanns sedan tidigare Anders Peterson, pianopedagog, och 1989 anslöt sig Ingrid Haking Raaby, sångpedagog. Under denna min första tid verkade även Hans Lundgren och Jörgen Ralphsson som lärare, två profiler i Östergötlands musikliv.

Nu mot slutet av 1980-talet grundlades den nya inriktning som skulle bli musiklinjens signum. Ämnet romansinterpretation blev ett kännetecken för utbildningen. Här var inte pianisten någon som "bara kompede" utan nu betonades det kammarmusikaliska mötet mellan två likvärdiga musiker. Pianist och sångare tillsammans!

Vår konsertserie med det fyndiga namnet "Från Bach till Bäck" var ett mycket populärt inslag i Vadstenas kulturutbud med ständigt fullsatt salong. Vidare framförde vi på Gamla Teatern varje år i maj någon form av operaföreställning. Karin Westberg, som från början av 90-talet

Karin Blom i masterclass med Torbjörn Lillieqvist och Conny Antonov (piano), vårterminen 2018.

Alice Störholt som Donna Checca i Kärlekens missöden av Cimarosa vårterminen 2016.

Tiggande djökne, teckning av Johan Philip Lemke (1631-1710).

också fanns på musiklinjen, regisserade operor av bland andra Mozart, Haydn, Bizet och Smetana, vilka spelades inför en hänförd publik.

I början av 2000-talet lades till slut kyrkomusikerlinjen ned och kvar fanns bara Pianolinjen och Sånglinjen. Den moderna musiklinjen hade därmed fått sin slutgiltiga form, den som även den nya utbildningen Sång och Pianoakademien vilar på. Från mitten av 1990-talet verkade Gunilla Djärf som körledare och efterträddes av Anna-Carin Strand 2001. Monica Thomasson, sångpedagog, kom 2005 och innan linjen avslutades i folkhögskolans regi hann man anställa Magnus Svensson och Mats Jansson som pianopedagoger.

Under de tre decennier jag varit anställd som sångpedagog på musiklinjen har jag haft glädjen att möta ett stort antal studenter som sedan gått vidare in i operans värld. Många av dagens framstående operasångare har en gång studerat i Vadstena. Det har varit oerhört stimulerande att få arbeta med unga begåvade personer och kunna hjälpa dem en bit på den långa vägen till deras drömmars mål, operascenen.

ANDERS DÜRING

Sångpedagog vid Vadstena Sång och Pianoakademi.

Sexhundra års sångskola vid Rödtornet

När Vadstena Sång och Pianoakademi nu har flyttat in i Vadstena Samrealskolas gamla lokaler blåses det nytt liv i månghundraåriga traditioner. Vid Rödtornet har det nämligen bedrivits sångundervisning sedan snart 600 år.

I februari 1430 instiftade Erik av Pommern genom en storartad donation ett kollegium med tio kapellaner (hjälppräster) som för evärdliga tider skulle sjunga själammässor vid hans just avlidna hustrus, drottning Filippas, grav i Klosterkyrkan. Dessa kapellaner skulle också sjunga vid mässorna i Sankt Perskyrkan eller Rödkyrkan, stadens församlingskyrka, varav i dag endast återstår klocktornet, det vill säga Rödtornet. Kollegiet skulle vara nära knutet till stadsförsamlingen, vars kyrkoherde skulle vara kollegiets ledare eller dekan.

Kungens gåva bestod av 1 100 engelska nobler, ett högst betydande belopp, för vilket skulle köpas frälsegods vilkas arrenden skulle säkra kollegiets ekonomi. Tyvärr hann endast en mindre del av gåvan investeras innan Kristian I 1461 helt sonika lade beslag på kvarvarande 990 nobler. Man kunde dock – troligen på 1460-talet – för kollegiets räkning uppföra en nu sedan länge försvunnen

stenbyggnad, kallad komunitet, ungefär där församlingshemmet nu ligger.

Kollegiet hade sannolikt redan från början nära anknytning till den Vadstena Skola som finns omvittnad sedan 1430-talet och för vilken ett stenhus uppfördes på 1470-talet bredvid Sankt Perskyrkan vid korsningen av Skänninge- och Storgatorna i den lilla parken framför nuvarande kyrkoherdebostaden.

Säkert rekryterades många av kapellanerna bland djäkarna i denna skola, som var en av de få lärdomsskolorna i det medeltida Sverige. Undervisningen var inriktad på latin, sång och liturgi. Ett väsentligt inslag i utbildningen var djäkarnas obligatoriska körsång vid gudstjänsterna i Sankt Perskyrkan.

En viktig inkomstkälla för dem var *pecuniae funebrales* som utgick när de "sjöng upp liken" vid begravningar. Detta bruk fortsatte långt efter reformationen liksom sedan att djäkarna gick sockengång. Av biskopen i Linköping tilldelades de vissa socknar där de fick gå omkring och sjunga för bönderna, som förväntades belöna dem både med en slant och in natura.

Den med tiden alltmer bristfälliga medeltida skolbyggnaden revs 1810. Skolan var därefter några år hyresgäst vid Storgatan innan dess lokalproblem fick en mera långsiktig lösning. Den gamla Rödkyrkan revs nämligen 1829 och Klosterkyrkan gjordes till församlingskyrka. Eftersom Klosterkyrkan saknade klocktorn fick Rödtornet stå kvar tillsammans med en del av kyrkans västra mur som stöd. Denna byggdes 1831 på med ett tvåvåningshus vars övervåning fick hysa Vadstena Skola. Huset fick sitt nuvarande skick 1911.

Här verkade trivialskolans arvtagare, Vadstena Samrealskola, fram till grundskolereformen på 1960-talet. Pietetsfullt nog uppkallades den nybyggda grundskolan efter den mest namnkunnige rektorn vid Vadstena Skola, den flitigaste författaren under svensk medeltid, Petrus Magni, som efter sin tid i Vadstena omkring år 1500 blev föreståndare för och räddare av Birgittahuset i Rom och småningom biskop i Västerås.

Ännu ett tecken på att försynen haft ett finger med i spelet när Vadstena Sång och Pianoakademi nu flyttat in i de gamla skollokalerna är att gatan vid Rödtornet sedan länge bär namnet Sånggatan. Forskningen tycks ännu inte ha rätt ut hur denna benämning har tillkommit. Men visst kan man väl få tro att det är minnet av de sjungande kapellanerna och djäkarna som på detta sätt lever kvar?

MAGNUS VAHLQUIST

Tidigare ambassadör i Tokyo och Oslo – och ordförande i Vadstena-Akademiens Vänner.

Operahuset på Skäret är klassiskt till färgen.

Operaresa 12 augusti till Don Carlo på Skäret

Åter har Brita och Lars Molin satt samman en innehållsrik resa för Vadstena-Akademiens Vänner. Högpunkten blir Don Carlo, Giuseppe Verdis Grand opera i fyra akter, med fler solister än vanligt, större kör och stora krav på scenografin.

- 07:30 Buss från parkeringen vid Vadstena slott.
- 07:50 Från Motala Resecentrum.
- 09:00 Från Örebro resecentrum.
- 10:00 Pershyttan 5 km söder om Nora är en gammal bergmansby, nu kulturreseervat, som har en av Sveriges bäst bevarade träkolshyttor med gruvor, vattenhjul och stånggång. Kaffe och smörgås bjuds.
- 11:00 Stadsvandring med Ove Hoffner i Maria Langs Nora.
- 12:00 Den grekiska restaurangen Rhodos vid kyrkan och torget serverar kycklingfilé, alt vegetariskt, mineralvatten/lättöl och kaffe.
- 13:00 Avfärd till Skäret. Under resan ges information om Don Carlo och dagens föreställning.
- 15:00 Operaföreställning om 4 timmar inklusive 2 pauser. I andra pausen serveras en mattallrik.
- 19:30 Avfärd från Skäret.
- 21:00 ca Örebro.
- 22:30 ca Motala.
- 23:00 ca Ankomst Vadstena.

Pris för hela dagen är 1 700 kr per person.

Då vi har ett begränsat antal biljetter (35 st) gäller det att snabbt anmäla sig till denna resa.

Anmälan senast den 1 maj 2018 sker via mail till Ingrid Haking Raaby: ingrid.haking@gmail.com.

Ingrid meddelar omgående om du/ni fått plats på resan eller om du/ni står på en väntelista.

De som kommit med på resan får information om inbetalning, anmäler anslutningsstad och om man vill ha vegetarisk mat.

Välkomna till en fantastisk operaresa!

Årsmöte med lunch och operaföreställning

Föreningens årsmöte äger rum söndagen den 29 juli med följande preliminära program.

12:00 Årsmötesförhandlingar på Hotell Munkklostret, Konventstugan.

13:30 Lunch på Restaurang Munkklostret. Lax- och salladsbuffé, måltidsdryck samt kaffe och kaka.

16:00 Operaföreställning på Vadstena slott.

Priset för lunchen är 215 kronor. Anmälan till **klubbmästare@vadstenaakademiensvanner.se**. Ange för- och efternamn på den/dem anmälan gäller samt eventuell fiskintolerans. Betala avgiften senast den 20 juli till bankgiro 294-4569. Anmälan är giltig och bindande sedan avgiften betalats.

Spelprogram för *Solen och Nordstjärnan*: genrep 18/7 18:30, premiär 20/7 18:30, därefter 23, 24, 26, 27, 30 juli kl 18:30, **29/7 16:00 (vändag)**, 2, 3, 5, 6 och 8 augusti kl 18:30. Förförköp kan göras av vänföreningens medlemmar den 23 – 27 mars för 390 kr (200 kr för ungdom under 26 år); ange koden *vänner*. **Anmälan till genrepet den 18/7** görs via mail till Eva Andrén Forsmark. **Betalning av biljetter till föreställningen den 29/7**, 350 kr för medlemmar och 390 kr för icke-medlemmar, skall ske senast den 20/7 till vänföreningens bankgiro 294-4569. Samtidigt görs **anmälan om närvaro vid föreställningen till Eva Andrén Forsmark** via mail, märkt genrep alt årsmöte.

Fullständiga upplysningar om sommarens föreställningar finns på www.vadstena-akademien.org.

VADSTENA-AKADEMIENS VÄNFÖRENING S TYRELSE

ORDFÖRANDE: **Hans Lundgren**, Linköping, 0731-54 39 78, hans.lundgren@liu.se

SEKRETERARE: **Ingrid Haking Raaby**, Linköping, 0720-11 93 94, ingrid.haking@gmail.com

KASSÖR: **Stefan Gunnarsson**, Vadstena, 0702-66 48 00, stefangunnarsson@live.se

MEDLEMSANSVARIG: **Eva Andrén Forsmark**, Vadstena, 0733-20 65 10, eva.af@live.se

KLUBBMÄSTARE: **Jan Johansson**, Vadstena, 0706-85 30 03, jannemobel@telia.com

AMBASSADÖR: **Loa Falkman**, Stocksund, 0708-55 04 23, rosy.falkman@gmail.com

REDAKTÖR: **Lars Grahn**, Stockholm och Vadstena, 0705-88 34 50, grahnlars@telia.com

LEDAMOT: **Ture Rangström**, Stockholm och Gryts skärgård, 0705-36 82 09, rangstromture@gmail.com

PUBLIKANSVARIG: **Viveca Sørensen**, Vadstena, 0739-38 01 04, vivecaoes@outlook.com

REDAKTION: **Lars Grahn, Hans Lundgren, Ingrid Haking Raaby**

För medlemskap, adressändring eller mer information: Eva Andrén Forsmark, se ovan.

VALBEREDNING: **Maria Waxegård** (smk), Norrköping, 0768-40 81 81, maria.waxegard@telia.com, **Christer Casell**, Vadstena, 070-562 79 45, casell.014314122@telia.com, **Inger Wiik**, Bagarmossen, 08-664 53 15/0763-76 35 04, i.wiik@icloud.com

Christina Nilsson och Johanna Rudström som The Magician och The Fool i *The Son of Heaven* (2015). "Kimonorockarna är vändbara och sydda i en vacker tvåfärgad sidentaft. Modellen tog vi fram genom att plocka olika detaljer från kinesiska och japanska dräkter valda av Marika Feinsilber."

Vårbesök i Kyoto, Japan, för studier av sidenmålerier och kimonotillverkning.

Hon gör kulturarvet levande

Verksamheten vid Vadstena-Akademien är ett gott exempel på ett levande svenskt kulturarv. Gammalt ställs mot nytt. Magin i de historiska spelplatserna som man förfogar över frigörs och fördjupas med experiment och lekfullhet. Vadstena-Akademien intar en särställning med sitt internationellt uppmärksammade uppdrag att fungera som en sommarakademi. Ett lärosäte vid Vätterns strand.

Vadstena-Akademiens kostymateljéchef heter Susanna Holmqvist. Susanna har haft detta svåra och viktiga uppdrag i över 25 år. Hon är utbildad herrskräddare och erhöll sitt gesällbrev 1986. Numera har hon eget skrädderi i Vadstena och arbetar under vinterhalvåret med andra teatrar som Operan, Östgötateatern och Dramaten. Redan i mars börjar förberedelserna för sommaren. Kostymateljén i övervåningen på Gamla teatern står färdig för nya produktioner.

Susannas uppgift är att praktiskt tolka och realisera alla möjliga typer av kostymskisser och förslag som föreläggs henne. "En del kan ju komma med skisser där minsta lilla knapp är inritad och det är markerat i detalj hur kostymen är konstruerad och hur jag ska klippa och sy. Andra har inte ens tänkt på att det ska finnas sömmar någonstans och att man måste komma in i och ur kläderna. Men då pratas vi vid och jag ordnar den saken."

Det är mycket att tänka på. Susanna skapar unika dräkter och stiltrogna kostymer som ska fungera i teaterbelysning och klara förslitning under ibland tuffa förhållanden på scenen. Susanna kan hantverket från mönstertekonstruktion och tillskärning till färdig produkt. Hennes kännedom om dräkthistoria, tyger, textilier, färgning och patineringslik som utvecklingen av sömnadsteknik etc. ingår i yrkesrollen om man bossar över kostymtillverkningen på en teater. "Man vill ju helst jobba med bra material, siden, ull och linne som faller och rör sig på ett snyggt sätt. Syntetmaterial är billigare men det blir något annat. Vi jobbar med historiska kläder. Då blir det bäst om man gör som de gjorde på den tiden vi gestaltar. Sedan kan man rationalisera

lite grand. Vill man komma ur en dräkt snabbt kan man inte snöra in sig i en riktig tidstypisk korsett."

Sedan 1992 har Susanna varit chef för Kostymateljén. 2013 vädrade hon förrådet och arrangerade kostymutställningen "Opera på Galge" tillsammans med Annica Sandh, dåvarande marknadsansvarig på Vadstena slott. "Vi räknade ut att jag hade tagit i 707 kostymer sedan jag började. I dag finns kanske 2000 kostymer i förrådet även om jag inte gjort alla. Vi köper ju nytt ibland. Vi spar det mesta. Skor är ett kapitel för sig. Alla våra historiska kostymer håller vi hårt i. Dom kan återanvändas."

Susannas verksamhet har vuxit med åren. Från början var man bara några stycken på sömnadsavdelningen som sydde för livet. Nu handleder hon rader av elever från olika textilutbildningar som brinner för hantverket på en teater. Susanna brinner fortfarande helt klart. Nu väntar *Solen och Nordstjärnan* som är nästa barockdröm som ska förverkligas.

TURE RANGSTRÖM

Arne Svahn in memoriam

Arne Svahn, vänföreningens ordinarie revisor sedan 2017, avled på nyårsafton i en ålder av 79 år efter en kort tids sjukdom.

Arne var engagerad i många musiksammanhang – på Operan, Confidencen och inte minst i Vadstena-Akademien, där han under flera år gav genomtänkta synpunkter på verksamheten. Besöken i Vadstena brukade han kombinera med visiter i barndomens Rök.

Efter sig lämnar Arne ett stort tomrum men också ljusa minnen av blomsterfyllda somrardagar i musikens Vadstena.

För att hedra Arne Svahns minne har föreningen lämnat ett bidrag till Cancerfonden.

INGER WIIK

Om att giva

Att giva är ett intressant begrepp att reflektera över för oss lekmanväner av vital musikkultur. Seriös musikutövning, sådan som sker i Vadstena-Akademien, klarar sig bara i undantagsfall på rent kommersiella villkor, det vill säga av biljetttäkter.

Stöd måste därför sökas från andra källor, vilket naturligtvis görs i VA. De största tillskotten kommer ur offentliga medel: Kulturrådet, Östam, Vadstena kommun med flera. Men mycket inflyter också från företag och privatpersoner. OXÖGAT uppmärksammade i nr 2 2017 två av dem, Saab och Danske Bank. Båda förklarade sig besjälade av kärlek till musiken. Att denna känsla kan förenas med egen nytta – som att vårda kulturintresserade kunder – förminskar på intet sätt värdet av bidragen.

Lite annorlunda förhåller det sig med de personliga donationer som finansierar de stipendier på 20-30 000 kronor vilka vid varje årsmöte i vänföreningen ges till de unga artister som skapar de härliga musikupplevelserna i det sommarljuva Vadstena. Avsikten med gåvorna är inte nyttobetonad. Vilka är då motiven? I artikeln härintill söker vi svar från två av givarna, i nästa nummer följer fler.

Deras avsikter skiljer sig från de villkor som kung Erik av Pommern ställde när han 1430 gav 1100 nobler till trivialskolan i Vadstena. Djäknarna skulle i all tid sjunga själamässa vid drottning Filippas grav i Klosterkyrkan.

Filippa. Fönstermålning av Reinhold Callamander i Vadstena klosterkyrka, 1890-talet.

Summan var alltså ersättning för ett bestämt syfte, visserligen mänskligt och metafysiskt angeläget men väl preciserat. (Se sidan 5 i detta nummer av OXÖGAT.) För dagens stipendiegivare – även företagen – går en tydligare gräns mellan köp – av evig salighet eller vad det må vara – och gåva. Vadstena-Akademien får en gåva av dem och sjunger och spelar vad de själva vill och var man vill. Vi Vänner har all anledning att glädja oss åt den salighet de härigenom erbjuder oss här och nu.

LARS GRAHN, redaktör

Erik av Pommern tecknad av okänd konstnär 1424.

Levande länkar till sången och musiken

Vid vänföreningens årsmöte sommaren 2017 utdelades stipendier till fem sångare och en musiker som medverkat i operan *The Importance of Being Earnest*. Medlen kom från fyra fonder. OXÖGAT vill uppmärksamma de generösa givarna bakom de fina belöningarna.

Särskilt ärofyllt är att få stipendium ur Vadstena-Akademiens Vanners Fond till Ingrid Maria Rappes Minne, säger Nils Spangenberg, VA:s ledare. Fonden tillkom 1995 för att hedra minnet av Akademiens skapare och är därför en levande länk till ursprunget. Det har alltid betraktats som det förnämsta, framhåller också Magnus Vahlquist, om än inte alltid det största. Hannes Öberg, baryton, fick 2017 års stipendium för sin tolkning av rollen som Algenon Montcrieff i sommarens opera.

Mottagare av stipendiet utses på Vänföreningens årsmöte efter förslag av Akademiens konstnärliga ledning och föreningens styrelse.

Fondens kapital är i dag 396 000 kronor.

Sebastian Durán, också baryton, belönades ur Britt och Sven Ekbergs Stipendiestiftelse för rollen som Jack/Earnest Worthing. Britt Ekberg berättar om bakgrunden till stiftelsen:

”Min man och jag var mycket intresserade av opera. Vi åkte till operahus i hela världen: Verona, Bayreuth, Glyndebourne, La Scala, Metropolitan med flera. När vi sålde pensionat Solgården (i Vadstena) efter nära 20 år ville vi ha en fortsatt bra relation till Vadstena-Akademien och beslöt därför att göra en stipendiestiftelse.”

Solgården var redan från början en av De Aderton sponsorerna för Akademien. Under åren hade många medverkande och deras anhöriga bott på pensionatet. ”I trädgården satt ofta familjen Dominique och underhöll oss och sig själva.”

Britt Ekberg utser stipendiaterna i samförstånd med Nils Spangenberg. Hon är mycket nöjd med mottagarna och deras utveckling, till exempel Rebecca Rasmussen, som senare blev Jenny Lindstipendiat och även sjöng på Sven Ekbergs begravning.

Vad hoppas Britt Ekberg för framtiden?

”Att Vadstena-Akademien kan fortsätta att utvecklas som hittills med varierande uppsättningar och duktiga utövare som i Vadstena får en språngbräda till fortsatt musikframgång.”

I nästa OXÖGAT skriver vi om Lars Kritz' Stipendiefond och Märta Christina och Magnus Vahlquists Stiftelse.

OXÖGA

”Oxöga, oval åskådarröppning i slutna teaterloge, efter det motsvarande fr. *oeil de boeuf*, vilken beteckning gives runda fönsteröppningar i allm.” [Svensk Uppslagsbok, 1934 års upplaga.] Oxögat ger möjlighet att observera utan att bli observerad och har fått ge namn åt medlemsbladet.

FOTO: MARIUSZ PAZDZIORA

BILD: WIKIPEDIA COMMONS

Grafisk form: Anna L Andrén. Tryck: Ala Tryck, Vadstena feb 2018.